

9. Левицкий В.В. Семасиология / В.В. Левицкий. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 512 с.
10. Недялкова Т.М. Лексическая группа глаголов речи в современном немецком языке / Т.М. Недялкова // Труды Горьковского пед. ин-та ин. яз. – 1961. – Вып. 19. – С.176-178.
11. Попова З.Д. Полевые структуры в системе языка / З.Д. Попова. – Воронеж, 1989. – 197 с.
12. Helbig Gerhard, Buscha Joachim. Deutsche Grammatik: Langenscheidt – Verlag, 2001. – 656 S.
13. Schippan Th. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache, Tübingen: Niemeyer Verlag, 2002. – 306 S.
14. Trier J. Aufsätze und Vortage zur Wortfeldtheorie. – Heidelberg : Winter, 1973. – 347 S.

Вышивана Н., Гнатенко В. Структура функционально-семантического поля глаголов речи в современном немецком языке.

В статье описаны особенности семантики и функционирования глаголов говорения в современном немецком языке. Смоделировано соответствующее функционально-семантическое поле. Лексическая сочетаемость исследована на уровне семантических подклассов и отдельных слов.

Ключевые слова: функционально-семантическое поле, глаголы говорения, ядро и периферия поля, дистрибутивно-статистический метод.

Vyshyvana N., Hnatenko V. The Structure of Functional-Semantic Field of Speech Verbs in Modern German.

The article reveals semantic and functional peculiarities of verbs of speaking in modern German. The corresponding functional-semantic field has been modelled. Lexical combinability has been analyzed at the level of semantic subclasses and separate words.

Key words: functional-semantic field, verbs of speaking, nucleus and periphery of the field, distributive-statistical method.

Світлана Галаур
(Полтава)

УДК 81'367.625.3:81'367.633:[81'.367.332]

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ Й КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ВИМІРИ ПРЕФІКСАЛЬНО-ПРИЙМЕНИКОВОЇ КОРЕЛЯЦІЇ

У статті з'ясовано семантико-синтаксичні параметри й комунікативно-прагматичну функцію префіксально-прийменникової кореляції в реченнях зі значенням “напряму руху в межі локативного орієнтира”. Доведено, що вибір узгодження на префіксально-прийменниковому зрізі детермінує комунікативну стратегію адресанта. На рівні окремого реченнєвого сегмента представлено гнучкість мови як інструмента комунікації.

Ключові слова: префіксально-прийменникова кореляція, комунікативна стратегія мовця, ізофункційність.

Проблема вивчення семантичного взаємозв'язку префікса та прийменника (далі $\text{pref} \leftrightarrow \text{pref}$) в українському мовознавстві належить до однієї з найактуальніших. Пов'язано це насамперед із різною оцінкою в науковому синтаксисі лінгвістичного статусу префіксально-прийменникової кореляції. З одного боку, сучасна академічна граMATика [2, с. 329–346] розглядає прийменник із позиції функційно-аналітичної морфемізації, згідно з якою він має лише граMATичну природу й позбавлений лексичного значення, наближений до функційно тотожних словозмінних формантів, дублює значення префікса, а тому й префіксально-прийменникова кореляція постає технічним засобом зв'язку слів у реченні. З іншого боку, тлумачення прийменника крізь призму його власної семантики [8] або частіше його компромісна кваліфікація як службової частини мови, що поза повнозначним словом становить беззмістовну форму [6; 9; 12 та ін.], перебуває на межі слів і морфем [1], засвідчує семантичну природу префіксально-прийменникової кореляції. У сучасних наукових дослідженнях запанував останній підхід до інтерпретації такого унікального мовного факту,

як префіксально-прийменникова кореляція [4; 11], і питання, пов'язані з її комунікативно-прагматичною функцією, набувають особливої ваги.

Мета статті – простежити вияв префіксально-прийменникової кореляції в реченнях із семантикою “напряму руху в межі локативного орієнтира” із позиції мовця, його комунікативних намірів, засобів мовленнєвої інтерпретації інформації, спрямованої на адресата. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі **завдання**: 1) проаналізувати специфіку кореляції прийменника в / у з різними префіксами, 2) розглянути синтаксичні структури з префіксально-прийменниковою кореляцією $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$, $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{до}]$, $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$ в аспекті ізофункційності, 3) установити значеннєві відтінки префіксально-прийменникової кореляції, детерміновані комунікативною стратегією мовця.

Із-поміж виразників плану змісту “напряму руху в межі локативного орієнтира” найвищою активністю відзначені речення з префіксально-прийменниковою кореляцією $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$. Зумовлено це спеціалізацією прийменника в / у, зокрема вираженням ним значення “рух у межі локативного орієнтира”. Директивні префікси, що корелюють із таким прийменником, посилюють семантику напрямку руху до певного пункту з проникненням у нього. У безпосередній семантичній зв'язок із прийменником в / у найактивніше вступає префікс в-/вві-/ві-/у-/уві-. Такий факт, очевидно, можна пояснити уникненням морфолого-семантичного “конфлікту” в мові. Кореляцію $\text{pref}[\text{в-/вві-/ві-/у-/уві-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$ спостережено тоді, коли необхідно виразити рух суб'єкта / об'єкта, розташованого в безпосередній близькості від локативного орієнтира, у його межі. При цьому префікс в-/вві-/ві-/у-/уві- “підкреслює сам процес входження ... в якийсь обмежений простір” [3, с. 30]: *Господиня вклала в ту живу каблучку свою товстеньку та ситеньку руку* (І. Нечуй-Левицький); ... *серед скель в похмурій тишині Своїх терцин холодні діаманти Тобі влітав у шату темний Данте* (Ю. Клен); *Камінь-гостряк йому [коневі] вривався в ногу* (В. Близнець).

Високими функційними можливостями наділені синтаксичні структури з кореляцією $\text{pref}[\text{за-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$. Кореляція на зразок $\text{pref}[\text{за-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$ найчастіше функціонує в реченнях, які містять інформацію про те, що суб'єкт / об'єкт після руху в межі локативного орієнтира перебуватиме там деякий час: *Молоде [місто атомних енергетиків], здала навіть романтичне, наче й не запустило свого коріння в цю землю, а летить над нею* (В. Яворівський); *Зрайка сільських дітлахів затягає у воду камеру* (В. Діброва); *От ви заходите в установу* (Остап Вишня). Відповідна лексико-семантична наповнюваність правобічної позиції в синтаксичних конструкціях із кореляцією $\text{pref}[\text{за-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$ може створювати додаткові семантичні відтінки. Наприклад, за умови заповнення позиції справа іменниками – географічними назвами та найменуваннями населених пунктів, установ, закладів, організацій, приміщень різного призначення виникає відтінок побіжного відвідування, здебільшого спонтанного, ненавмисного, короточасного (“ненадовго”, “мимохідь”): ... *після школи [Володимир] поїхав до Севастополя вступати до морського училища, але по дорозі з Житомира заїхав у Київ* (Ваше здоров'я, 04.03.–10.03.2006); *По дорозі він заскочив у гастроном* (В. Діброва). Якщо ж до складу правобічного конкретизатора входить іменник на позначення предметно-конкретних реалій зі збірною семантикою, актуалізується значення “рух дуже далеко, углиб чого-небудь”: [Дівчинка] *У глуш залазила* (Н. Забіла); *Шапка закотилася в конопляння* (В. Яворівський).

У сучасній українській мові продуктивністю позначені й речення з кореляцією $\text{pref}[\text{при-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$, в яких основне просторове значення префікса *при-* – “прибуття або доставляння у певне місце” [10, с. 235] – співвідносне із семантикою прийменника в / у: *А мої першокласники теж приходять в цей час у шкільний сад* (В. Сухомлинський); *Усю складність і серйозність становища Ігор оцінив, коли разом з князями Олегом, Святославом та ханами прискакав у Рюриків полк* (В. Малик); *Слів таких і треба небагато, Та вони, як весняні пісні, Принесли в гуртожиток в кімнату Теплі-теплі спогади мені* (В. Симоненко). Префіксально-прийменникова кореляція $\text{pref}[\text{при-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$ є носієм змісту “напряму

руху в межі локативного орієнтира” з відтінком подолання певної відстані суб’єкта та його наміру залишитися на якийсь час у кінцевому пункті руху.

Уживання безпосередньої кореляції $\text{pref}[\text{пере-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в / у}]$, у якій бере участь префікс лативно-аблативної семантики, залежить від прагнення мовця підкреслити переміщення суб’єкта / об’єкта з одного місця в інше та локалізацію його в межах просторового орієнтира: *На якусь мить мені здалося, що нас двох **перенесли** у рай і лишили там серед суцільної радості* (М. Матіос); *[Ти] Всю славу козацьку за словом єдиним **Переніс** в убогу хату сироти* (Т. Шевченко); *Казав [він], що **перебрався** у село, хоча насправді це було просто передмістя сільського типу* (В. Кожелянко).

Опосередкована кореляція знаходить свій вияв тоді, коли функцію предиката в реченні виконує дієслово, що містить у своєму складі лативний префікс – реалізатор різнопланових відношень із прийменником *в/у*. Особливо активними виступають дієслова-предикати з префіксом *ви-*: ... *після роботи четверо викладачів **вибираються** у найближче місто* (В. Діброва); ... *половці, ведучи на арканах бранців, худобу та везучи на запасних конях іншу здобич, **вирушають** у степ і прямують на схід* (В. Малик); *Несподівано м’яч **вистрілює** в небо стрункою свічкою* (О. Забужко). На вибір кореляції $\text{pref}[\text{ви-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в / у}]$ впливає перспектива спостерігача, який перебуває в момент мовлення в початковій точці руху. За умови перебування його в кінцевій точці руху доречнішим би було вживання префіксально-прийменникового узгодження $\text{pref}[\text{в-/вві-/ві-/у-/уви-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в / у}]$, пор.: *Суддя **вийшов** у кімнату для нарад* (Україна молода, 15 жовтня 2009) (спостерігач у початковій точці руху) і *За годину я **увійшов** у кімнату* (М. Хвильовий) (спостерігач у кінцевій точці руху). Префікс *ви-* може корелювати з прийменником *в/у* й тоді, коли необхідно лише назвати кінцевий пункт руху, досягнення якого не є релевантним для мовця. Реалізація такої семантики тісно пов’язана з позначенням префіксом певної відстані, найчастіше достатньо великої, між початковою та кінцевою точками руху.

Для вказівки на рух у межі локативного орієнтира не з меж початкової точки руху, а від її межі, набуває актуальності префіксально-прийменникова кореляція $\text{pref}[\text{від-/віді-/відо-/од-/оді-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в / у}]$. Специфічною характеристикою речень із цим різновидом кореляції є імплікація руху суб’єкта або об’єкта на невелику відстань: ***Відстрибує** в куці переляканий котисько* (В. Яворівський); *Не інакше, як злодії **вдерлися** в хату, що **відбігла** в поле від села* (Є. Гуцало); ... *смерть з косою **відійшла** в свої незлічені тумани* (В. Сосюра).

Значення “рух у межі локативного орієнтира” може передавати й кореляція $\text{pref}[\text{з-/зі-/зо-/із-/ізі-/с-/іс-}] \leftrightarrow \text{rper}[\text{в / у}]$. Полісемантичність префікса *з-/зі-/зо-/із-/ізі-/с-/іс-* уможливорює реалізацію в реченні різноманітних додаткових значень: 1) “рух у межі локативного орієнтира, що знаходиться на вертикальній осі: рух згори вниз або знизу вгору”: *Він **зіскочив** у траву* (І. Багрянний); *Дух мій вільний з тобою, одвічна снаго, **У простори братерства зліта*** (Д. Павличко); 2) “рух у межі локативного орієнтира з різних точок”: ... *мерщій **знести** все в економію, хто що взяв, **звести** худобу всю* (А. Головка); *Викопані міни **звезли** в один із піщаних кар’єрів неподалік Комарового і **знешкодили*** (Волинь, 21 жовтня 2010); 3) “рух у межі локативного орієнтира та повернення назад”: *Та нічого, ти **обідай**, а я **збігаю** в магазин* (Вільне життя плюс, 3 березня 2010); *Хлопчик з’їздив у сусіднє село на велосипеді* (Полтавський вісник, 22 серпня 2008).

У сучасній українській мові префіксально-прийменникова кореляція $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{в / у}]$ може бути взаємозамінною із кореляціями $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{до}]$, $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$. На вибір кореляції в умовах поліфункційності впливають різні чинники, зокрема й комунікативна стратегія мовця. Так, за спостереженнями В.В. Коломийцевої, прийменник *до*, що виступає в не зовсім властивому йому значенні спрямованості руху всередину чогось, отримує “своєрідну стилістичну маркованість”, обарвлює речення певними “конотативними характеристиками” [7, с. 57]. Пор. у цьому зв’язку конструкції *Батьки дитину **вкладають** у*

ліжка і Батьки дитину **вкладають до ліжка**, де варіант *до ліжка* є менш імперативним, ніж *у ліжку*. Якщо ж заглибитися в значеннєвий простір конструкції “до + іменник *хата* (*господа, домівка, оселя, покій, сакля, світлиця*)”, то виявимо її спроможність передавати не лише локативну семантику “фініш”, але й численні відтінки (наприклад, спрямованість усередину просторового об’єкта й заволодіння ним на короткий час, підкреслена динамічність руху, рух усередину з певною метою): *Вважається добрим знаком, якщо до хати зайдуть ряжені* (Галичина, 13 січня 2009); *Вважається, що саме в цей час [на Різдво] усі предки мають прийти до оселі, а відтак для них звільняють місця на лавах, ліжках, стільчиках, ставлять на ніч страви й кладуть ложки* (Голос України, 14 грудня 2006).

Окремо слід сказати про субстантиви *вулиця, двір* та *подвір’я*. У реченнях, до складу правобічного компонента яких уходять ці іменники, вияв кореляції $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$ або $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$ залежить від характеру початкової точки руху. Якщо вихідний пункт асоціюється з більш відкритим простором, ніж кінцевий, у реченні функціонує узгодження $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$, якщо ж навпаки – $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, пор.: *Хлопці припустили межі юрбою, а тоді круто завернули вліво, в бічну вулицю* (І. Багрянний) і *Не раз найцікавіші з хлопців прошигували велосипедами біля дідового двору, пригальмовуючи та шії витягаючи через паркан, але **виманити** [Єльку] **на** вулицю жоден не спромігся* (О. Гончар); *Час мені вступити в королівський двір* (І. Нечуй-Левицький) і *Слуга попросив Стеткевича **вийти на** двір до економа* (І. Нечуй-Левицький); *Васюренко зайшов у своє подвір’я* (В. Підмогильний) і ... [мати], ніби підкреслюючи свою непричетність до того, що діється в хаті, повільно **видибала на** подвір’я (В. Симоненко).

У ролі припредикатного конституента можуть функціонувати різноманітні іменники – назви географічних і промислово-географічних районів, населених пунктів та їхніх частин, підприємств, установ, організацій, приміщень і їхніх частин, обмежених відкритих просторів тощо. Вони виступають у реченнях досліджуваної семантики з префіксально-прийменниковою кореляцією різного типу, а саме: $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$, $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$, $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{до}]$, пор.: *Генерал зайшов **на** кухню* (П. Глазовий); *“Давай ти завтра Юлю забереш”, – сказав Вася подружці, коли жінка **вийшла** у кухню* (Зоря Полтавщини, 18 квітня 2009); ... *Стальський схопився з місця і **вибіг до** кухні* (І. Франко). Однак говорити про ізофункційність цих речень не можна. По-перше, відмінність їхньої семантики полягає в мірі абстрагованості загального значення напрямку руху в межі чогось (конструкція **в** + знахідний відмінок конкретніша за значенням). Поширювач “на + знахідний відмінок”, навпаки, слугує для загального вказування на місце дії й актуалізує свій вияв тоді, коли “зміст висловлення вимагає загальної вказівки на об’єкт, що є кінцевим пунктом руху” [5, с. 20]. По-друге, неможливість взаємозаміни кореляції $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{на}]$ та $\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{в} / \text{у}]$ ($\text{pref} \leftrightarrow \text{rper}[\text{до}]$) слід пов’язувати з існуванням локативних орієнтирів, які за своїми властивостями або залежно від особливостей сприймання їх людиною можуть бути по-різному осмисленими”. Пор.: ***Вплив** човен **в** синє море* (Т. Шевченко) (море як простір) і ***Вплив на** море **плавець*** (М. Зеров) (море як поверхня води); ***Вийшов** Іванко **в** поле **орати*** (Українські народні казки) (поле як широкий безлісий простір, межі якого визначаються перцептивними можливостями спостерігача) і ... [Харитя] ***вже й** крайню хату минула, **вийшла на** поле й стала, задивившись в далечинь* (М. Коцюбинський) (поле як ділянка землі, яку використовують для посадки чого-небудь); *Так злетіла **в** небо загадкова душа, якій приписували загадкове і навіть темне єство* (33 канал, 1 березня 2006) (небо як місцеперебування Бога, ангелів, святих) і *Крізь розчинені двері видно було, як **зійшов на** небо повний місяць* (Ю. Покальчук) (небо як повітряний простір); *Пиливіну останнім часом недуги та слабування дедалі частіше **вкладають до** ліжка* (О. Гончар); ... ***заповз смертельний** гаспид **у** ліжку* (З. Тулуб) (ліжка як об’ємний орієнтир) і ... ***молодий** хлопець, **натомлений** біганиною та **вештанням, впав на** ліжку й заснув міцним сном **натруженої** людини* (І. Нечуй-Левицький) (ліжка як поверхня).

Задекларована в розвідці проблема – цікава й, безперечно, *перспективна*, позаяк окреслена на тлі речень лише одного семантичного типу. Запропонований семантико-синтаксичний аналіз співвідношення префікса й прийменника, попри свою фрагментарність, свідчить, що префіксально-прийменникова кореляція не виступає в сучасній українській мові механічним знаряддям оформлення думки. Основу взаємозв'язку префікса й прийменника детермінує комунікативна стратегія мовця, який, урахувавши змістову недостатність, неможливість повноцінно представити факт, залучає адекватний мовленнєвій ситуації механізм префіксально-прийменникового узгодження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Лексикографічно-граматичне опрацювання прийменників української мови / І.Р. Вихованець // Українська мова. – 2002. – № 4. – С. 90–96.
2. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови : Академічна граMATика української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська. – К. : Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
3. Войцехівська В.Г. Синонімія прийменникових конструкцій просторового значення / В.Г. Войцехівська // Рідне слово : збірник. – К. : Наук. думка, 1972. – Вип. 6. – С. 29–37.
4. Гальона Н.П. Вияв валентних властивостей предиката у сполуках з префіксально-прийменниковою кореляцією / Н.П. Гальона // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць / відп. редактор. А.П. Грищенко. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – Вип. 2. – С. 43–54.
5. Іваненко З.І. Прийменникові конструкції напрямку руху в українській мові : навч. посібник / З.І. Іваненко. – Чернівці, 1975. – 56 с.
6. Колодяжний А.С. Прийменник : матеріали до лекцій з курсу сучасної української літературної мови / А.С. Колодяжний. – Х. : Вид-во Харків. ун-ту, 1960. – 165 с.
7. Коломийцева В.В. Варіантна структура локативних синтаксем : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Коломийцева Вікторія Віталіївна. – К., 2007. – 207 с.
8. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія / І.К. Кучеренко. – [вид. друге, уточнене й доп.]. – Вінниця : Поділля – 2000, 2003. – 464 с.
9. Мельничук О.С. Історичний розвиток функцій і складу прийменників в українській мові / О.С. Мельничук // Слов'янське мовознавство. – 1961. – Т. 3. – С. 124–194.
10. Соколова С.О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові / С.О. Соколова. – К. : Наукова думка, 2003. – 283 с.
11. Степаненко М.І. Просторові поширювачі у структурі простого речення : монографія / М.І. Степаненко. – Полтава : АСМІ, 2004. – 463 с.
12. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / [за ред. І.К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1969. – 583 с.

Галаур С. Семантико-синтаксические и коммуникативно-прагматические измерения префиксально-предложной корреляции.

В статье рассматриваются семантико-синтаксические параметры и коммуникативно-прагматическая функция префиксально-предложной корреляции в предложениях со значением “направление движения в пределы локативного ориентира”. Доказано, что выбор согласования на префиксально-предложном срезе детерминируется коммуникативной стратегией адресанта. На уровне конкретного сегмента предложения представлена гибкость языка как инструмента коммуникации.

Ключевые слова: префиксально-предложная корреляция, коммуникативная стратегия говорящего, изофункциональность.

Halaur S. Semantic-Syntactic and Communicative-Pragmatic Parameters of Prefix and Prepositional Correlation.

The article deals with the semantics and syntactic parameters and communicative and pragmatic function of prefix and prepositional correlation in sentences with the meaning “direction of movement in boundary of locative landmark”. Selection of coordination on prefix and prepositional level determinates by

communicative strategy of sender. Flexibility of language as the instrument of communication was presented at the level of separate segment of sentence.

Key words: *prefix and prepositional correlation, communicative strategy of speaker, isofunctional phenomenon.*

Олена Жаровська
(Вінниця)

УДК 811.161.2'38

ПИТАЛЬНІ РЕЧЕННЯ В СТРУКТУРІ МОВЛЕННЕВОГО ЖАНРУ: ЕКСПЛІЦИТНИЙ ТА ІМПЛІЦИТНИЙ ВИЯВИ

У статті з'ясоване питання про експліцитні та імпліцитні вияви категорії «питальність» у структурі мовленнєвого жанру сучасної української мови

Ключові слова: *питальні речення, мовленнєвий жанр, комунікативна мета, експліцитний та імпліцитний вияв.*

Визнання дискурсу найважливішою категорією міжособистісного спілкування поставило на порядок денний комунікативної лінгвістики проблеми базової одиниці комунікації, яка б об'єднувала різноманітні мовленнєві акти. На таку роль претендує мовленнєвий жанр. Пріоритет у формуванні загальнофілологічних основ поняття “жанр” належить російському філологу М. Бахтіну [2]. Ідеї М. Бахтіна розвивали російські та вітчизняні дослідники Н. Арутюнова [1], В. Богданов [4], О. Падучева [5], М. Федосюк [6], Т. Шмельова [7], Ф. Бацевич [3] та ін.

Вдамося до стислого аналізу основних понять, які складають тему цієї статті. Отже, *мовленнєвий жанр* – тематично, композиційно й стилістично усталені типи повідомлень – носіїв мовленнєвих актів, об'єднаних метою спілкування, задумом мовця з урахуванням особистості адресата, контексту і ситуації спілкування. У комунікації інформація може передаватись двома способами: явно (відкрито) або приховано (замасковано). Відповідно смисл повідомлень може бути експліцитним або імпліцитним. *Експліцитний* – (лат. *Explicite* – явний, виражений) смисл (інформація) – явний, виражений смисл, який сприймається комунікантами із значень мовних одиниць. *Імпліцитний* (лат. *implicite* – неявний) смисл (інформація) – неявний, прихований смисл, який виводиться слухачем (читачем) із значень мовних одиниць під впливом конкретної ситуації та контексту спілкування.

Значення висловленого вважається експліцитним, буквальним (явним), якщо мовець зреалізує лише буквальний мовленнєвий акт, котрий виражається реченням, яке він використовує у певному контексті. Промовляючи, наприклад, *Зараз іде дощ* і прагнучи лише ствердити, що в момент висловлювання *Іде дощ*. Буквальні запитання являють собою питальні висловлювання, мовленнєва семантика і прагматичний смисл яких збігаються. Власне, це звичайні запитальні конструкції, за допомогою яких мовець передбачає, що на них постане більш чи менш докладна відповідь. Отже, основою буквального запитання є компонент незнання, який виводить слухача на інформативну сферу запитання. Очевидний взаємозв'язок запитання й відповіді на нього виявляється в основних типах буквальних запитань, зорієнтованих на логіко-денотативну або емоційну інформацію, яка міститься у відповіді. Зручно, вслід за Ш. Баллі [Баллі Ш. *Общая лингвистика и вопросы французского языка.* – М., 1955], використати для визначення основних типів буквальних інтерогативів терміни “диктум” та “модус”.

Аналіз мовленнєвого матеріалу дає можливість виділити два основні типи інтерогативів – диктумні (буквальні, експліцитні) запитання та модусні (буквальні) запитання.

Диктумні запитання – це власне питальні висловлювання, що являють собою запити про повідомлення або підтвердження певної об'єктивної інформації і потребують